

بسم الله الرحمن الرحيم

راهکارهای مقابله با احتکار در مایحتاج ضروری مردم از دیدگاه روایات

نویسنده:

مهديه زندی گوهريزي^۱

^۱. سطح ۲، مدرسه علمیه فاطمیه (س)

چکیده

احتکار از جمله رفتارهایی است که خصوصاً در زمان هرج و مرج‌های اقتصادی شدت گرفته و در چنین شرایطی نظام معیشت جامعه را مختل می‌نماید. گاهی راهکارهای حکومتی نیز جنبه بازدارنده ندارد.

در این پژوهش با بررسی روایات معصومین ع تلاش شده راهکارهایی برای مقابله با احتکار به خصوص در مایحتاج ضروری مردم ارائه شود.

در اینجا اشاره‌ای به مهم‌ترین آن‌ها در بعد اخلاقی و بصیرتی شده‌است و منظور از آن ارائه راه‌حل‌های بینشی در جهت تقویت بعد باورهاست که هرچه باورهای توحیدی تقویت گردد.

راهکارهای اخلاقی نیز بهتر جواب می‌دهد از جمله آن‌ها تقویت روحیه خداباوری و تقوا در مسائل اقتصادی، تقویت ایمان با روحیه ایثار و توجه به عاقبت امر محترک در دین است.

این پژوهش با هدف تقویت باورهای دینی با استفاده از روش توصیفی تحلیلی به بررسی راهکارهای مقابله با احتکار پرداخته است.

کلیدواژه: احتکار، راهکارهای رفتاری، راهکارهای بصیرتی، راهکارهای حکومت، کالاهای ضروری

مردم

مقدمه

احتکار یکی از معضلات و ناهنجاری‌های اقتصادی که در قرآن و روایات مورد نکوهش قرار گرفته است و مبارزه با آن مورد توجه اسلام است همین‌طور که پیامبر ص نیز به این امر اشاره کرده است که فرد محترک به عنوان فرد خطاکار و مجرم است در جای دیگر نیز می‌فرمایند: (الْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ) محترک ملعون است .

حضرت علی علیه السلام نیز فرمودند: الاحتکارُ شِیمَةُ الْفُجَّارِ، احتکار خصلت فاجران است. (تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، جلد ۱، صفحه ۵۰)

در تعریف احتکار باید گفت که عبارت است از انبار کردن ارزاق و کالاهای ضروری مردم با هدف کمبود کالا و افزایش قیمت. به گونه‌ای که زندگی اجتماعی افراد را تحت تاثیر قرار می‌دهد و باعث تنگ شدن معیشت افراد می‌شود، امنیت روانی افراد را نیز تحت الشعاع قرار می‌دهد.

اگر این مفسده اقتصادی نادیده گرفته شود ضربه شدیدی به اسلام و حکومت اسلامی وارد می‌شود. از آنجا که مایحتاج ضروری مردم نقش حیاتی در زندگی دارد در صورتی که مورد احتکار قرار گیرد ضربه اساسی به زندگی مردم وارد می‌گردد.

هدف از این تحقیق شناخت گستره احتکار در مایحتاج ضروری مردم و ارائه راهکارهای مقابله با این معضل اجتماعی و اقتصادی بر اساس روایات است.

ارائه راهکارهای مناسب باعث کمک به جامعه‌ای با اقتصاد سالم می‌شود که در آن مشکلات اقتصادی باعث تعادل و توازن اجتماعی نمی‌شود و این امر در صورتی امکان‌پذیر است که حکومت نیز قوانین خود را در این زمینه به خوبی اجرا کند و باعث افزایش اعتماد مردم گردد.

امروزه به دلیل بحران‌های اقتصاد جهانی، خشک‌سالی، موانع ساختگی دست بشر، سوء تدبیر در توزیع ارزاق عمومی مردم و عوامل دیگر که باعث شده بحث مایحتاج ضروری مردم احتکار گردد و به صورت عادلانه توزیع نگردد. در شرایطی که ویروس کرونا در کشور و جهان رو به گسترش بود و نیاز به اqlام بهداشتی مانند ماسک وجود داشت برخی با احتکار این محصول در صدد بالارفتن قیمت و کسب سود بودند. در این‌جا به احتکار هایی که در سال‌های اخیر صورت گرفته اشاره شده است:

-کشف ۵۵۰ هزار ماسک احتکار شده در یک انبار تهران و برخی داروخانه‌ها.^۱

^۱. روزنامه مردم سالاری، ۱۳۹۸/۱۲/۵

- کشف بیش از یک میلیون ماسک احتکار شده و کالاهای بهداشتی و دارویی.^۱

- نایابی سیمان که یکی از معضلات اساسی در اجرای پروژه‌های عمرانی است مانند احتکار ۶۰۰ کیسه سیمان در پارس‌آباد. ^۲ و کشف ۱۲ هزار پاکت سیمان احتکار شده در شهرستان فسا

- کشف بیش از ۳ هزار تن انواع کالای اساسی از قبیل برنج، گندم و آرد ماکارونی، روغن خوراکی، حبوبات و غیره.^۳

و با توجه به مشکلاتی که در جامعه داریم ضرورت دارد با نگاهی به روایات معصومین علیهم‌السلام برای این مشکل چاره‌جویی شود.

از این رو سوال اصلی پژوهش این است که راهکارهای مقابله با احتکار در مایحتاج ضروری مردم از منظر معصومین چه چیزهایی می‌تواند باشد؟

منابع مهمی به این موضوع اشاره دارند: مانند آیاتی از قرآن که به نکوهش این عمل پرداخته‌است و منابع روایی مانند: نهج‌البلاغه که در خطبه ۱۴۳ و نامه ۵۳ امام علی علیه‌السلام به مبارزه با محتکران پرداخته‌است

در کتاب الحیات محمد رضا حکیمی و سایر نویسندگان تاثیرات احتکار را بر روی جامعه و فرد محتکر براساس روایات ذکر نموده‌است و تنگناهای اقتصادی را مورد ارزیابی و ریشه‌یابی قرار داده‌است.

در کتاب توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث آقای محمدی ری‌شهری آثار احتکار را براساس روایات مورد بررسی قرار داده‌است و محمد وحیدی در کتاب درآمدهای حلال و حرام مفهوم احتکار و اجناسی که مورد احتکار قرار می‌گیرند را بررسی نموده‌اند.

همچنین روح الله نظری و سایر نویسندگان در مقاله دولت و بازار در دوره پیامبر اسلام به بررسی و تجزیه و تحلیل اجزاء و نهاد های اصلی نظام اقتصادی، یعنی دولت و بازار پرداخته است.

میثم خزائی و سایر نویسندگان در مقاله امکان سنجی تطبیق افساد فی الارض بر احتکار مایحتاج عمومی مردم به توصیف و تحلیل مفهوم، جرم انگاری و معیار های فساد فی الارض پرداخته سپس با بررسی احتکار، افساد فی الارض بودن آن را مورد واکاوی قرار داده است.

^۱ . روزنامه مجله مهر، ۱۳۹۸/۱۲/۶

^۲ . روزنامه روزگار معدن، ۱۴۰۰/۵/۱۸

^۳ . روزنامه کیهان، ۱۴۰۱/۳/۲

در روایت دیگری نیز آمده است: در زمان پیامبر(ص) هنگامی که گندم تمام شد مسلمانان نزد او آمدند و گفتند: ای پیامبر خدا! گندم تمام شده است و فقط مقداری نزد فلانی است، به او دستور ده تا آن را به مردمان بفروشد... پیامبر حمد و ثنای خدا کرد، سپس فرمود: ای فلان! مسلمانان می گویند گندم در بازار نمانده است جز آنچه در نزد تو است، آن را بیرون بیاور و چنان که خواهی بفروش و حبس (احتکار) مکن.

و ادار کردن محترک به فروختن جنس احتکار شده امری است که برعهده‌ی حاکم جامعه است. جامعه اسلامی از آنجا که حکم یک پیکره واحد را دارد هم در داخل باید متجاذب باشد و هم در خارج مثل یک مشت واحد.

برای ایجاد وحدت در جامعه، بدون تمرکز نیروی اداره‌کننده ممکن نیست. منظور از نیروی اداره‌کننده همان رهبر جامعه است که به نظارت بپردازد. اگر چنانچه به هر گوشه‌ای از گوشه‌های عالم اسلام یک عاملی، یک قدرتی، یک قطبی حکم کند، اجزای این پیکر از یکدیگر وامی‌رود، از هم جدا می‌شوند، در یک راه حرکت نمی‌کنند و همین مطلب ضرورت حکومت اسلامی را بیان می‌کند. اگر جامعه‌ای بخواهد به وقت منافع را جذب کند، به وقت ضررها و زیان‌ها را دفع کند باید اجزایش به هم پیوسته باشند، این پیوستگی را حکومت می‌تواند ایجاد کند که در راس آن حاکم شرع قرار دارد و به این طریق جلوی زیان‌هایی مثل احتکار گرفته می‌شود و با آن مقابله می‌شود.

مقام معظم رهبری در زمان گسترش ویروس کرونا دستور دادند که واکسن کرونا هرچه سریع‌تر تولید شود و با پیگیری‌های رهبر جامعه این واکسن تولید شد و مورد استفاده عموم مردم قرار گرفت.

همچنین در زمان فراگیری این ویروس که با کمبود و احتکار ماسک و لوازم بهداشتی روبرو شدیم، رهبر دستور دادند که مردم به صورت جهادی وارد عمل شوند و به دوخت و تولید ماسک بپردازند که در این زمینه نیز موفقیت لازم را بدست آوردند

نتیجه

احتکار یکی از معضلات و ناهنجاری‌های اقتصادی است که اگر نادیده گرفته شود ضربه شدیدی به جامعه اسلامی وارد می‌شود و مقابله با آن مورد توجه اسلام است. در روایات معصومین نیز احتکار مورد نکوهش قرار گرفته است. هدف از تحقیق حاضر شناخت گستره احتکار در مایحتاج ضروری مردم و ارائه راهکارهای مقابله با این معضل اجتماعی و اقتصادی براساس روایات است که به‌صورت تحلیلی و توصیفی به آن پرداخته شده‌است.

از آن جا که احتکار از مواردی است که نارضایتی مردم را به‌دنبال دارد و زمینه‌هایی برای فقر و بی‌عدالتی در جامعه ایجاد کرده است و با وجود چنین معضلی مایحتاج ضروری مردم تأمین نمی‌گردد راهکارهایی در این مقاله برای حل مشکل احتکار پیشنهاد شده‌است که عبارت‌اند از: راهکارهای بصیرتی-اخلاقی، رفتاری و راهکارهای حکومت که هر کدام از این‌ها به چند دسته تقسیم شده‌اند از جمله روحیه خداباوری و تقوا در مسائل اقتصادی، تقویت ایمان و روحیه‌ی ایثار، نظارت، مجازات محکوم و ...

راهکارهای اخلاقی _ بصیرتی از جمله مواردی است که تأثیر بسزایی در زندگی افراد دارد به‌گونه‌ای که اگر افراد خداباوری، تقوا و روحیه ایثار و گذشت را در خود تقویت کنند هرگز به خود اجازه نمی‌دهند که به عملی مثل احتکار دست زنند و کشور دیگر دچار چنین معضلی نمی‌شود. راهکارهای پیشنهادی:

۱. داشتن وجدانی بیدار: کسانی که ایمان به خدا دارند و دارای وجدان بیدار هستند و برای

افراد جامعه ارزش قائل هستند، دست به احتکار نمی‌زنند.

۲. روزی حلال: لقمه حرام به عنوان اصلی‌ترین عامل انحراف و تزلزل در زندگی انسان حتی

نسل‌های بعدی تأثیر دارد، کسی که مال حلال وارد زندگی اش شود برکت مال و روزی

حلال در زندگی فرد به او اجازه‌ی نمی‌دهد به عملی مثل احتکار دست بزند.

۳. عاقبت اندیشی: اگر فردی تصمیم گرفت که کاری انجام دهد باید به عاقبت و نتیجه آن کار بیندیشد و بدون حساب و کتاب دست به هرکاری نزند که بعدا پشیمانی و ضرر در آن وجود داشته باشد. بنابر این کسی که به عاقبت کارش بیندیشد دست به عملی مثل احتکار نمی زند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه، مترجم: محمد دشتی.
۳. اسماعیلی یزدی، عباس، فرهنگ اخلاق، قم: مسجد مقدس صاحب الزمان، ۱۳۸۵.
۴. الهامی نیا، علی اصغر، اخلاق اقتصادی و سیاسی، تهران: اداره آموزش عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، جلد ۱، چاپ دوم، ۱۳۸۴.
۵. جعفر، وفا، ثروت از دیدگاه قرآن، قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، مرکز تحقیقات اسلامی، (بی تا).
۶. حکیمی، محمدرضا؛ حکیمی، محمد؛ حکیمی، علی، الحیاه، ترجمه احمد آرام، قم: دلیل ما، جلد ۵، چاپ هشتم، ۱۳۸۳.
۷. حسینی خامنه ای، سید علی، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن: سلسله جلسات استاد سیدعلی خامنه‌ای، تهران: موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۲.
۸. حسینی، بهارانچی، محرمات اسلام، قم: عطر عترت، ۱۳۸۵.
۹. خزائی، میثم؛ سیادت، سید محمد حسن؛ لیالی، محمد علی، "امکان سنجی تطبیق افساد فی الارض بر احتکار مایحتاج ضروری مردم"، حکومت اسلامی، شماره ۴، ۱۳۹۸.
۱۰. دهخدا، علی اکبر و دیگران، لغت نامه، تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۱۱. درافشان، محمدحسین، حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی از منظر آیات و روایات، قم: صداوسیما جمهوری اسلامی، مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۲.
۱۲. سروش، محمد؛ حیدری، احمد، استکبار و استضعاف در قرآن، قم: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، (بی تا).
۱۳. صدر، کاظم، احتکار از دیدگاه فقه و اقتصاد، قم: ۲۲ بهمن، ۱۳۶۲.
۱۴. عیوضی، غلامحسین، جهاد اقتصادی در اندیشه مقام رهبری، قم: صدا و سیما جمهوری اسلامی، مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۰.
۱۵. قاسمی، محمدعلی، روزی حلال: تاثیر مال و لقمه حلال و حرام بر سرنوشت انسان، (بی جا): نورالزهر، ۱۳۹۸.

۱۶. گیلک حکیم آبادی، محمدتقی، امام علی علیه السلام دولت و سیاست های اقتصادی، (بی جا): محمدتقی گیلک حکیم آبادی، (بی تا).
۱۷. محمدی ری شهری، محمد، توسعه اقتصادی بر پایه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث، ۱۳۸۲.
۱۸. نظری، روح الله؛ سلیمی فر، مصطفی؛ فتحی، بهرام، "دولت و بازار در دوره پیامبر اسلام"، پژوهش نامه تاریخ، شماره ۲۷، ۱۳۹۱.
۱۹. وحیدی، محمد، درآمدی بر حلال و حرام، قم: دار العلم، ۱۳۸۹.